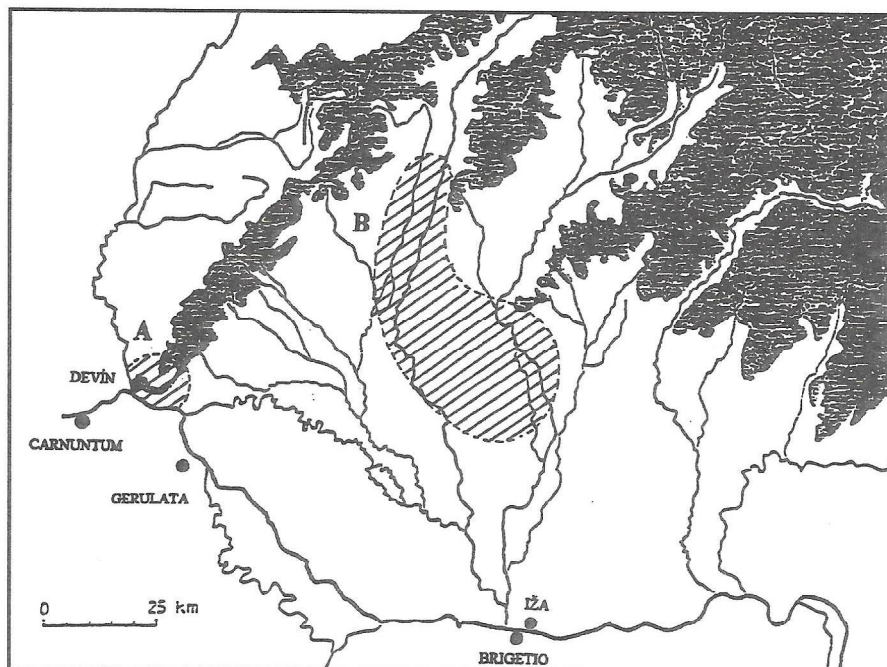

VÝŠINNÉ POLOHY V GERMÁNSKEJ VOJENSKEJ STRATÉGII NA STREDNOM PODUNAJSKU V 1. – 4. STOROČÍ

VLADIMÍR TURČAN

V konfrontácii medzi antickým Rímom a barborskými Germánmi sa na strednom Podunajsku stretli dve rôzne civilizácie, odlišné v mocenskej motivácii i cieľoch a v neposlednom rade aj v rozdielnej mentalite zúčastnených etník. Aspektom zohrávajúcim v tomto konflikte permanentne dominantnú úlohu, bola vojenská organizovanosť, schopnosť mobilizovať ľudské zdroje pre rozhodujúce vojenské stretnutia, ako aj konkrétne strategické skúsenosti vodcov, určované popri inom spoločenskou únosnosťou ich rozhodnutí. Rímske vojenské umenie je z tohoto pohľadu spracované pomerne dôkladne a detailne (prehľad literatúry uvádza napr.: Junkelmann 1992, 229–259; výber prameňov pozri: Antické válečné umenie 1977). Vojenskej stránke germánskych dejín v bojoch o stredoeurópsky priestor je venovaná podstatne menšia pozornosť. Tento fakt vyplýva z torzovitosti zachovaných písomných prameňov, ktoré zaznamenávajú tieto záležitosti zväčša v sekundárnych kontextoch, aj to predovšetkým z rímskeho pohľadu, a tiež z charakteru archeologických prameňov, ktoré adekvátne neodrážajú príslušné aktivity. Uvedená skutočnosť sa odrazila aj vo viacvzázkovej syntéze Vojenské dejiny Slovenska, v ktorej sa autori obmedzili na štandardné spracovanie politických dejín bez toho, aby venovali výraznejšiu pozornosť vlastnému vojenstvu (Klein – Ruttkay – Marsina 1993, 43–55).

Z písomných prameňov vyplýva, že Germáni sa nespoľiehali na statickú obranu, za efektívnejší považovali únik z dosahu nepriateľských zbraní, aby ich útok smeroval do prázdna. Z tohoto dôvodu ani v dobe pred presunom do stredoeurópskeho priestoru z pôvodnej vlasti v Pomohansku a prienikom cez veniec českých hôr do *Boiohaema* v rokoch 9 – 1 pred Kr. (Dobiáš 1964, 90) nevyužívali germánski Markomani prirodzený obranný potenciál výšinných polôh a dokonca ani neopevňovali svoje sídla. Táto skutočnosť sa odrazila aj v diele antického historika Tacita. Podľa neho, pre dejiny a etnológiu Germánov základného autora, nepriateľ, ktorý sa stiahol do výšinnnej polohy alebo dokonca za umelo opevnenú bariéru znemožňujúcu pokračovať v otvorenom boji tradičnými prostriedkami, t. j. priamou konfrontáciou mužov v zbrani, priznal vlastne porážku. Taktó v roku 17 vnímali Cheruskovia ústup markomanského kráľa Marobuda po nerozhodnej bitke na akúsi vyvýšenú polohu (*Annales* II, 46; politické pozadie konfliktu analyzoval Dobiáš 1964, 103–104). Tacitus nešpecifikuje, či išlo o staršiu umelo opevnenú polohu alebo len prírodnú prekážku, napríklad kopec so strmými svahmi. Hoci z uvedeného vyplýva, že dobývanie a bránenie opevnených, resp. výšinných polôh nebolo súčasťou germánskej vojenskej doktríny, ešte donedávna sa pripisoval zánik oppid českých Keltov práve útokom Germánov, unikajúcich pod Marobudovým vedením rímskym légiam. Úspešnosť germánskeho vpádu by teda bola závislá od ich schopnosti dobývať fortifikácie a teda od uvedomenia si ich významu ako oporných bodov obrany konkrétneho regiónu. Ako bolo ale uvedené vyššie, archeologický obraz krajiny, z ktorej Germáni do Čiech emigrovali, ani vyššie uvedené Tacitove informácie nenasvedčujú o takejto stratégii Germánov. V poslednom období prišli preto niektorí českí bádatelia s novou teóriou o zániku oppid. Tieto názory sformuloval predovšetkým V. Salač. Podľa neho zanikli oppidá v rokoch 25 – 20 pred Kr., teda ešte pred príchodom Marobudových Germánov do Čiech. Keltská civilizácia sa v tom čase mala ocitnúť na hranici svojich hospodárskych možností. Oppidá, ktoré sa navyše nachádzali mimo najúrodnejších oblastí, žili z medzinárodného obchodu a boli vzájomne ekonomicky prepojené. V. Salač ich chápe dokonca ako „systém“ a nie ako jednotlivé opevnené lokality. Pri hospodárskom úpadku mali podľa uvedenej koncepcie zaniknúť ako prvý článok sídelnej štruktúry čes-

Lokalizácia jednotiek verných Vaniiovi. A – podľa E. Šimka, B – podľa V. Ondroucha

kých Keltov. Autor predpokladá, že tento proces nie je možné archeologicky zachytiť (Salač 1996, 77 – 81). Podľa zmienenej teórie by teda Germáni po prekročení českých hôr nestáli pred problémom oppidá dobývať a zároveň nemali možnosť získať v tomto smere žiadne skúsenosti.

S touto otázkou úzko súvisí aj problém lokalizácie Marobudovho sídla v Čechách. O jeho existencii sa zmienil už spomenutý Tacitus v diele *Annales* a to v súvislosti s Katvaldovým prevratom v roku 19, ktorý stál Marobuda trón. Podľa Tacita sa Katvald zmocnil *kráľovského hradu i susednej pevnosti* spolu so svébskym pokladom a majetkom rímskych obchodníkov (*Annales* II, 62). Hľadanie Marobudovho sídla patrí už desaťročia k nedoriešeným témam českej archeológie. Doteraz nie je známa žiadna lokalita, ktorej archeologický obraz by umožnil jej identifikáciu s Tacitovou informáciou. Výskum v tomto regióne však prebieha v takej intenzite a hĺbke, že uvedené konštatovanie možno považovať za odraz reálnej skutočnosti. V starších prácach sa za sídlo Marobuda (podľa Ptolemaia sa volalo *Marobuduum*; tento názov rozoberá Dobiáš 1964, 143) považovalo keltské hradisko Hradišče nad Závistí u Zbraslavi, prípadne Stradonice, avšak skôr na základe romantickej tradície či dedukcie, než archeologických dokladov (profesionálni archeológovia sa s týmito a podobnými lokalizáciami nikdy nestotožnili; v posledných syntézach českého praveku sa k tejto možnosti vyjadrujú jednotliví autori mimoriadne opatrne (Svoboda 1978, 683; Bláhová – Frolík – Profantová 1999, 131). Analýza nálezového fondu ako aj nálezových situácií na Závistí u Zbraslavi zo sledovaného obdobia síce potvrdila, že najstaršie doklady pobytu Germánov v opustenom a rozpadávajúcom sa oppide možno datovať do záveru konca doby laténskej, ale charakter nálezov (ojedinelé objekty, črepy v kultúrnej vrstve) umožňuje predpokladať len prechodný pohyb menších germánskych skupín, v žiadnom prípade však nie aktivovanie keltských fortifikačných stavieb či dokonca vybudovanie centrálného hradiska Marobuda (Motyková 1981, 524–527; Jančo 1998, 387). Treba uviesť, že ani iné opevnené lokality, vybudované pred príchodom Germánov do Čiech, neposkytli doteraz doklady o ich strategickom využití v čase pobytu germánskych kmeňov. Kľúčom aspoň k približnej lokalizácii Marobudua by snáď mohla byť výrazná hustota bohatých pohrebísk v stredných Čechách (Droberjar 2000, 60–61).

Z Tacitovej formulácie o *kráľovskom hrade a susednej pevnosti* (*Annales* II, 62) je zjavné, že autor mal k dispozícii informáciu o existencii dvoch mocenských útvaroch, ležiacich vedľa seba. Z označenia

kráľovský hrad nevyplýva, že by muselo ísť o pevnosť podľa vojenských kritérií, ale mohlo sa jednať napríklad o kumuláciu sídliskových objektov, ležiacich na nížine. Zo stredoeurópskeho priestoru však nedisponujeme archeologickými dokladmi, ktoré by umožňovali vyčleniť v rámci germánskej stavebnej kultúry nadštandardný typ obydí, resp. výrazný sídliskový komplex. Snáď oprávnene preto uvažujú českí archeológovia v tomto zmysle o kumulácii osád dedinského typu, prípadne len o ľahkom opevnení, skôr len symbolickom ako účinnom, pripomínajúcom akúsi pevnosť, v ktorej sídlil knieža so svojou rodinou, resp. mocenskou elitou (Břeň 1960, 354). Inú interpretáciu ponúka formulácia o *susednej pevnosti*. Termín *pevnosť* naznačuje, že v tomto prípade už možno predpokladať fortifikáciu, avšak v spresnení charakteristiky ako *susednej* je zakódovaný jej sekundárny význam v pozícii ku *kráľovskému hradu*. V Tacitovej zmienke sa nehovorí nič o funkčnej previazanosti oboch polôh ani o ich vzájomnom geografickom situovaní. Podobne ako pre *kráľovský hrad* ani pre lokalizáciu tejto *susednej pevnosti* nie je v písomných prameňoch či archeologických nálezoch takmer žiadna opora. Ak uvažujeme o niektorých zo starších pevností (najskôr keltských), novými vládcami krajiny len aktivovaných, resp. využívaných v kontexte zdedenej historickej štruktúry krajiny, museli by sme pripustiť, že sa jednalo o aktivity, ktoré nezanechali výraznejšie sídelne zásahy do predchádzajúcej antropogénnej činnosti. Takáto možnosť je však len málo pravdepodobná, zrejme by išlo o staršie hradisko, núdzovo využité Marobudom bez predchádzajúceho germánskeho osídlenia, ležiace nad jeho sídlom v tom istom mikroregióne.

V období presunu Marobudových a Katvaldových družín na juhozápadné Slovensko teda Germáni pevnosti nestavali. Základom ich vojenskej taktiky ostávala naďalej mobilita branných síl. Tieto skutočnosti spôsobili, že v novozískanej vlasti sa zrejme ani nesnažili uchýtiť na výšinných polohách, prípadne aktivovať niektoré zo starších, pravekých opevnení juhozápadného Slovenska. Keltské oppidá, pod ktorými Germáni pri svojom presune postupovali, boli v tejto dobe už väčšinou opustené. Konkrétne hradisko Pohanská pri Plaveckom Podhradí zaniklo zrejme v rokoch 66 – 46 pred Kr. následkom porážky Bójev Dákmi. Germáni na jeho plochu vstúpili až v priebehu 2. storočia, ako to dokazujú ojedinele nachádzané barbarské črepy (Paulík 1976, 175, obr. 41: 1). Z podobných dôvodov Germáni nenašli funkčné ani oppidum v priestore súčasného mestského jadra Bratislavy. Zánikový katastrofický horizont tejto rozsiahlej keltskej aglomerácie možno datovať do rokov 58 – 44 pred Kr. (Zachar – Rexa 1988, 68; Pieta – Zachar 1993, 188). Po dáčke pohrome pokračovalo v ďalšom vývoji len oppidum na Devíne, ktoré podľa niektorých bádateľov prebralo hospodársku a administratívnu funkciu bratislavského oppida (Plachá – Pieta 1986, 347). Špecifické postavenie uvedenej lokality zrejme súviselo okrem politických aj s hydrologickými pomermi. V terénnych archeologických situáciách na Devíne nie je doložený katastrofický horizont, a to ani počiatkom doby rímskej (Pieta – Zachar 1993, 200–202). Pravdepodobne už počas neúspešnej Tiberiovej výpravy proti Marobudovi dočasne obsadila Devín vysunutá jednotka legionárov (Pieta – Plachá 1999, 190–191; Hulínek – Plachá 2000, 45) – ako to naznačujú známe sídliskové objekty (Kraskovská 1982, 71–73; Elschek 1995, 39–40) i hroby (Kraskovská 1977, 487–491) z Bratislavskej brány. Germáni postupovali lesnými prechodmi po tzv. jantárovej ceste (Wielowiejski 1980, 117) a devínske oppidum pravdepodobne obišli.

Treba uviesť, že obsadzovanie juhozápadného Slovenska Germánmi nemalo vojenský charakter, ale išlo o Rimanmi iniciovaný presun spojeneckých barbarských družín do priestoru, ktorý nebol v tom čase sídelne, resp. mocensky pokrytý. Absenciu stôp osídlenia výšinných polôh z prvého storočia v tejto oblasti potvrdzujú aj relatívne podrobné archeologické prieskumy Malých Karpát (Farkaš – Bartík 1988, 239–260). Predpoklad P. Valachoviča, že za vlády Vannia sa na slovenskom území stavali pohraničné pevnosti (Valachovič 1993, 23) naráža práve na spomínanú skutočnosť, že z prvého storočia nie je zo sledovaného územia známa žiadna funkčná fortifikácia ani relevantné archeologické doklady dokazujúce pobyt Germánov v kopcovitom teréne.

Možné využitie opevnených polôh sa podobne ako v prípade Marobudovho konfliktu s Cheruskami viaže na vnútrogermánsky konflikt. V roku 51 pred Kr. došlo k zvrhnutiu panovníka slovenských Germánov Vannia a nastoleniu vlády synov jeho sestry Vangia a Sida, za aktívnej podpory hermundurského kráľa Vibilia. Vannius sa podľa Tacita stiahol do pevností v snahe predĺžovať vojnu. Lenže spojenecká kavaléria Sarmatov neznesla pobyt v uzavretom priestore, jazdci sa začali túlať po okolí a predčasne vyprovokovali vojenskú zrážku. Vannius podľa Tacita zišiel preto zo svojich pevností a prehral bitku. Naostatok sa uchýlil na rímske loďstvo, ktoré čakalo na Dunaji (Annales XII, 29 – 30). Vanniova snaha

„preťahovať vojnu“ súvisela s očakávanou intervenciou Rimanov, tí však z politických dôvodov neprišli (udalosť z pohľadu rímskych záujmov rozoberá Dobiáš 1964, 153).

Vannius, podobne ako pred ním Marobud, sa teda do spomínaných pevností uchýlil v situácii, keď sa územie, ktoré donedávna ovládal, ocitlo v rukách jeho protivníkov. Obaja však museli vedieť, že v očiach svojich domácich nepriateľov bude takýto krok považovaný za priznanie porážky a evidentne sa teda spoliehali na zásah zvonka. Vyjadrenie vlastníctva pevností v prípade Vannia (*Annales* XII, 30) neznamená, že by boli tieto pevnosti budované v dobe rímskej ako súčasť vlastných mocenských štruktúr. Jednalo sa pravdepodobne o praveké hradiská, ležiace na území, do tej doby Vaniom ovládanom. Až do uvedenej udalosti nemali Germáni dôvod budovať statickú obranu svojho teritória. Hradiská tvorili teda len súčasť zdedenej historickej štruktúry krajiny, ktorú v tomto smere ďalej nerozvíjali. V pomerne zachovalom stave jestvovali opustené keltské oppidá a fortifikácie z doby bronzovej či halštatskej. Ich účinnosť mohla samozrejme obstáť len za predpokladu, že útočníci neboli zvyknutí podobné, hoci už devastované fortifikácie atakovať. Germáni aj naďalej ostali etnikom s mobilnou vojenskou doktrínou. Túto skutočnosť potvrdzuje aj nezvyk Vanniových spojencov Jazygov očakávať konfrontáciu v uzavretom priestore.

Lokalizovať pevnosti, do ktorých sa podľa Tacita Vannius uchýlil, je pri absencii archeologických nálezov a konkrétnych geografických názvov u Tacita možné len analýzou geopolitických a sídelných pomerov daného regiónu. Pokiaľ Vannius očakával pomoc Rimanov, ako uviedol Tacitus, musel operovať v priestore, susediacom s Panóniou. Táto požiadavka by však nemohla byť splnená, pokiaľ by sa nachádzal v Ponití alebo na Považí, ako sa domnieval V. Ondrouch (1935, 152). Pri úteku na rímske lode, prístavené k dunajskému brehu, by totižto musel prejsť územím s hustou sieťou germánskych sídlisk, tvoriacich v tom čase vlastne už zázemie jeho víťazných odporcov. Z tohoto dôvodu je akceptovateľnejší názor E. Šimka, ktorý hľadal zmienené pevnosti v rámci staršieho fortifikačného systému Bratislavskej brány (Šimek 1934, 127). Praveký pevnostný systém Devínskej Kobyly (Šimek 1920, 1–53; Farkaš 1999, 55–71) bol aj v sledovanej dobe určite vhodným útočiskom. Zo strategických príčin prichádzalo do úvahy práve územie susediace s Devínom, ktorý, ako bolo už vyššie uvedené, bol pod rímskou kontrolou (Pieta – Plachá 1999, 187–191; Hulínec – Plachá 2000, 45).

Prvé doklady o pravdepodobnom budovaní statickej obrany Germánmi pochádzajú až z obdobia markomanských vojen. Týkajú sa záznamov o vyznamenaníach, udelených priamym účastníkom bojov po prenesení vojenských operácií na sever od Dunaja. Konkrétne vo Vatikánskej zbierke je uložený nápis, na ktorom je uvedené, že vysoký vojenský hodnosťár Marcus Macrinus Vindex bol cisárom Marcom Aureliom vyznamenaný hradobným a násypovým vencom vo vojne s Germánmi (Dessau 1892, 1107). Ten istý cisár vyznamenal až dvakrát hradobným a násypovým vencom Tita Pomponia Polliona, iného účastníka bojov proti Germánom. Tento nápis sa zachoval na fragmentoch podstavca sochy v Ríme (Dessau 1892, 1112). Ďalší doklad sa týka neskoršieho cisára Proba. Podľa jeho životopisca bol Probus ešte ako príslušník légie dvakrát vyznamenaný počas bojov s podunajskými Germánmi hradobným vencom (SHA 1971, 206). Uvedené pramene neobsahujú žiadne informácie o funkčnej či technickej stránke dobývaných „hradieb“. Keďže ani z uvedeného obdobia nepoznáme žiadnu výšinnú polohu, ktorú by Germáni opevnili alebo aspoň na nej opravovali staršie valy, nemožno z úvah vylúčiť ani núdzové ľahké palisádové ohrady, prípadne uzavreté formácie germánskych bojovníkov, bránené štípmi. Snaha organizovať takýto, pre Germánov netypický spôsob obrany by mohla vyplývať z konkrétnej vojenskej situácie, napríklad odrezaním únikových trás na sever čelnými rímskymi jednotkami. Operatívne nasadenie takýchto jednotiek umožňuje predpokladať aj známy nápis v Trenčíne, na ktorom je zaznamenaný pobyt vexilácie z II. Pomocnej légie v zime rokov 179/180 hlboko v germánskom zázemí (CIL 1902, 203).

Ojedinelé nálezy z niektorých lokalít, datované do 2. a 3. storočia signalizujú, že ich Germáni včlenili do svojho životného priestoru a snáď aj rozpoznali strategický potenciál týchto polôh. Ako najvýstižnejší príklad možno uviesť nálezy z halštatského hradiska Molpír nad Smolenicami. K starším nálezom (TIR 1986, 186) pribudli nestratifikované nálezy (nepublikované, dokumentácia SNM-AM). Zistené nálezy poukazujú nielen na pobyt Germánov (spony, hroty šípov) ale aj Rimanov (cibuľovité spony). Úlomkami keramiky sú doložení Germáni okrem spomenutého Pohanska (Paulík 1976, 175, obr. 41:1) aj na iných výšinných polohách, napríklad na Ducovom (Ruttikay 1972, 130) a na Zámčisku nad Unínom (Studeníková 1981, 279). Ani v jednom prípade nebolo zistené budovanie, prípadne opravovanie valov. Bližšiu pozornosť si zaslúžia germánske zahĺbené objekty, vybudované pred príchodom Rimanov v polohe Ko-

pec v Stupave. Ich datovanie do polovice 2. storočia (predbežná správa: Staník – Turčan 2000, 23) nielenže posúva dolnú hranicu prítomnosti Rimanov na lokalite až k obdobiu markomanských vojen, ale otvára aj otázku príčiny ich stavebnej činnosti na vyvýšenom mieste bez priameho vodného zdroja. Výskyt laténskych črepov na polohe núti vysloviť otázku, či práve Kelti nekultivovali plošinu Kopca, čo mohlo neskôr pri budovaní hospodárskeho zázemia nižšie položených osád pritiahnúť Germánov. Je zaujímavé, že po odchode Rimanov z lokality, pravdepodobne koncom 3. storočia sa domáce obyvateľstvo neusadilo vo vnútri opevnenej plochy ale v jej severnom predpolí (Staník 1998, 152).

Po odchode Rimanov a Germánov zo strednej Európy v období sťahovania národov stratili výšinné polohy z vojenského hľadiska úplne na význame. Ojedinele nachádzané nálezy, datovateľné do tohoto obdobia signalizujú skôr náhodný pobyt príslušníkov nomádskych kmeňov na výšinných polohách súvisiaci s pohybom nomádskych prieskumných jednotiek, než s budovaním sídelnej štruktúry.

PRAMENE

- ANNALES: TACITUS, P. C.: *Agricola, Anály, Germánia, História*. Bratislava 1980.
Antické válečné umění. Praha 1977.
CIL: *Corpus inscriptionum Latinarum III, Suppl. 4–5*, Berlin 1902.
DESSAU, H.: *Inscriptiones Latinae selecte. Vol I*. Berlin 1982.
SHA: *Scriptores historiae Augustae Vol. II*. Leipzig 1971.
TIR: *Tabula Imperii Romani. Castra Regina – Vindobona – Carnuntum*. Praha 1986.

LITERATÚRA

- BLÁHOVÁ, M. – FROLÍK, J. – PROFANTOVÁ, N. 1999: *Velké dějiny koruny české*. Praha.
BŘEŇ, J. 1960: Germáni ve styku s římskou říší. In: Neustupný, J.: *Pravěk Československa*. Praha, s. 345–365.
DOBIÁŠ, J. 1964: *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*. Praha.
DROBERJAR, E. 2000: Příběh o Marobudovi a jeho říši. Praha.
ELSCHEK, K. 1995: Die germanische Besiedlung von Bratislava-Dúbravka während der älteren römischen Kaiserzeit. In: *Kelten, Germanen, Römer vom Ausklang der latène-Zivilisation bis zum. Jh. Im Mitteldonaugebiet*. Brno – Nitra, s. 39–52.
FARKAŠ, Z. 1999: Valové opevnenie na Devínskej kobyly v Bratislave. *Zborník SNM Archeológia* 9, s. 55–71.
FARKAŠ, Z. – BARIČEK, J. 1988: Niektoré nové poznatky o dávnovekých opevneniach v Bratislavskej bráne. *Pamiatky a príroda Bratislavy* 10, s. 239–261.
HULÍNEK, D. – PLACHÁ, V. 2000: Rímske stavby na Devíne vo svetle najnovších archeologických výskumov. *Bratislava* 12, s. 37–48.
JANČO, M. 1998: Nálezy římských mincí na hradisku Závist. *AR* 50, s. 387–396.
JUNKELMANN, M. 1992: *Die Reiter Roms III*. Mainz am Rhein.
KLEIN, B. – RUTTKAY, A. – MARSINA, R. 1993: *Vojenské dejiny Slovenska*. Bratislava.
KOLNÍK, T. 1998: Haus und Hof im quadischen Limesvorland. In: *Haus und Hof im östlichen Germanien*. Bonn, s. 144–159.
KRASKOVSKÁ, L. 1977: Rímske žiarové hroby v Bratislave- Devínskej Novej Vsi. *AR* 29, s. 487–491.
KRASKOVSKÁ, L. 1982: Nové nálezisko z doby rímskej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi. *AR* 34, s. 71–73.
KUZMOVÁ, K. – RAJTÁR, J. 1986: Bisherige Erkenntnisse zur Befestigung des Römerkastells in Iža. *SIA* 34, s. 185–224.
MOTYKOVÁ, K. 1981: Osídlení ze starší doby římské u Dolních Břežan Příspěvek k problematice výskumů germánských sídlišť a jejich interpretace. *AR* 33, s. 504–533.
ONDROUCH, V. 1935: Emanuel Šimek, Keltové a Germáni v našich zemích. Bratislava 9, s. 145–153.
ONDROUCH, V. 1938: *Limes romanus na Slovensku*. Bratislava.
PAULÍK, J. 1976: *Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí*. Bratislava.
PIETA, K. – PLACHÁ, V. 1999: Die ersten Römer im nördlichen Mitteldonauraum im Lichte neuen Grabungen in Devín. In: *Germanen beiderseits des spätantiken Limes*. Köln – Brno, s. 181–205.
PIETA, K. – ZACHAR, L. 1993: Mladšia doba železná (laténska). In: Štefanovičová, T. a kol.: *Najstaršie dejiny Bratislavy*, s. 143–209. Bratislava.
PLACHÁ, V. – PIETA, K. 1986: Römerzeitliche Besiedlung von Bratislava-Devín. *AR* 38, s. 339–357.

- RUTKAY, A. 1972: Výskum včasnostredovekého opevneného sídla v Ducovom, okres Trnava. AR 24, s. 130–139.
- SALÁČ, V. 1976: O hospodárstvi, oppidech a Marobudovi. AR 18, s. 60–97.
- STANÍK, I. 1998: Další rok revízného výskumu v Stupave. AVANS v roku 1996, s. 152. Nitra.
- STANÍK, I. – TURČAN, V. 2000: Rímska stanica v Stupave. Pamiatky a múzeá 3, s. 22–26.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1981: Záchranný výskum na Zámčisku v Uníne. AVANS v roku 1980, s. 278–280. Nitra.
- SVOBODA, B. 1978: Marobud a Katvalda. In: Pleiner, R. (zost.): Pravěké dějiny Čech. s. 682–685. Praha.
- ŠIMEK, E.: 1920 Devín. Památky archeologické 32, s. 1–55.
- ŠIMEK, E. 1934: Keltové a Germáni v našich zemích. Brno.
- VALACHOVIČ, P. 1993: Die vorlawischen städtischen Siedlungen in der Slowakei. In: Städte im Donauraum, s. 22–28. Bratislava.
- WIELOWIEJSKI, J. 1980: Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- ZACHAR, L. – REXA, D. 1988: Beitrag zur Problematik der spätlaténezeitliche Siedlungshorizonte innerhalb des Bratislavaer Oppidums. Zborník SNM História 28, s. 27–72.

DIE HÖHENLAGEN IN DER GERMANISCHEN MILITÄRSTRATEGIE DES 1. – 4. JAHRHUNDERTS AUF DEM MITTELDONAUGEBIET

VLADIMÍR TURČAN

Nach der Ankunft in Mitteleuropa haben die Germanen in ihrer Militärstrategie mit einer passiven Verteidigung nicht gerechnet und deswegen auch keine Burgwälle gebaut. Laut Tacitus, der Feind, der sich hinter eine künstlich befestigte Barriere zurückgezogen hatte, bestätigte somit eigentlich seine Niederlage. So verstanden die Cherusken Marobuds Rückzug auf irgendwelche Höhenlage nach einer unentschiedenen Schlacht. Trotzdem wurde der Untergang von böhmischen Oppida gerade den germanischen Angriffen zugeschrieben. Neuerdings kamen die tschechischen Archäologen mit einer Theorie, nach der das oppidale System noch vor der Ankunft der Germanen in Böhmen zerfallen war und so sind diese nicht vor der Aufgabe gestanden die Oppida zu erobern.

Mit dem Problem der Festungen hängt auch der Bericht von Marobuds „königlicher Burg und der Nachbarfestung“ zusammen, erwähnt bei Tacitus, jedoch ohne einer näheren geographischen Charakteristik. Die Suche nach Marobuds Sitz auf einem der böhmischen Oppida war erfolglos. Unter dem Attribut „nachbar“ ist nach dem Autor eine sekundäre symbolische Deutung im Bezug zur Position der „königlichen Burg“ versteckt, wobei diese letztere z.B. eine Kumulation von mehreren standarden germanischen Wohnhäusern darstellen konnte.

Gleichfalls nach ihrer Ankunft in der Südwestslowakei standen die Germanen nicht vor der Aufgabe die keltischen Festungen zu erobern, die übrigens laut archäologischen Erkenntnissen derzeit schon verlassen waren. Bei Tacitus stoßen wir jedoch auf Erwähnungen von Festungen, in denen der hiesige Herrscher Vannius zur Zeit des bürgerlichen Konfliktes Zuflucht fand. Der Autor nimmt an, Tacitus hätte irgendwelche ältere Fortifikationen im Sinn, benutzt in Not von Vannius, der römische Hilfe erwartete. Diese Burgwälle sind am ehesten im Raum der Bratislavaer Pforte zu suchen. Die römischen Schiffe bestieg Vannius wahrscheinlich unter der Burg Devín, die damals bereits durch die Römer kontrolliert wurde. Einige Berichte über die Verleihung von Schanzen- und Wallringen deuten auf eine gewisse Möglichkeit hin, daß sich die Germanen während der Markomannenkriege in befestigten Lagen verteidigt hatten. Archäologisch wurden diese Festungen jedoch nicht belegt, es könnte sich lediglich um leichte Fortifikationen gehandelt haben oder um Formationen von germanischen Krieger, geschützt mit Schilden.

Die germanischen Funde aus Höhenlagen stammen erst aus dem 2. – 3. Jahrhundert und in der Völkerwanderungszeit signalisieren sie keine Siedlungsspuren, sondern eher einen zufälligen Aufenthalt zusammenhängend mit der Exploitation der Natur oder mit militärischer Aufklärung.